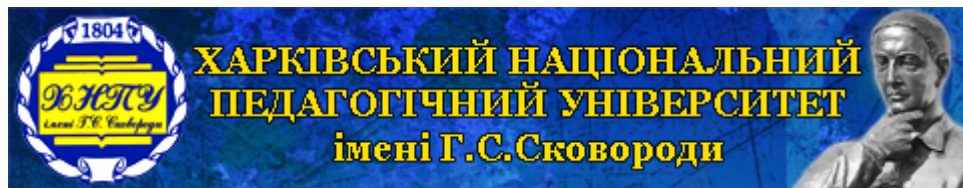

Міністерство освіти і науки України
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Криворізький державний педагогічний університет
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕНЬ
У ГАЛУЗІ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
19 травня 2023 року

ХАРКІВ – 2023

Жук В.О., Макара Л.М. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ.....	42
Жук С.О. ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНІЦІАТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ.....	44
Збаранська Д.В. ОБҐРУНТУВАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ПРОГРАМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПРОФІЛАКТИКИ БУЛІНГУ В УЧНІВСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ.....	45
Коляда Н.Г., Бацман О.С. ЕФЕКТИВНІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПОСЛУГИ «УНІВЕРСИТЕТ ТРЕТЬОГО ВІКУ» ЯК ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	50
Креховець Ю.В. ПРОГРАМА З ЖЕСТОВОЇ МОВИ ЯК ШЛЯХ ДО УСУНЕННЯ БАР'ЄРІВ У КОМУНІКАЦІЇ МІЖ ЛЮДЬМИ.....	52
Нагорна М.С. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА АСОЦІАЛЬНИХ ПРОЯВІВ У ПОВЕДІНЦІ ПІДЛІТКІВ, СПРИЧИНЕНИХ ВОЄННИМИ ДІЯМИ.....	54
Оксенич А.В. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОСТІ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ МОЖЛИВОСТЕЙ ІНТЕРНЕТ МЕРЕЖІ.....	58
Павлишинець А.М. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	61
Потьомкіна А.І., Костіна В.В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З РОЗВИТКУ РЕЗИЛІЄНТНОСТІ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	69
Сініченко А.С. РОЛЬ ВОЛОНТЕРСТВА У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ.....	77
Славгородська О.А. СОЦІАЛЬНИЙ ПЕДАГОГ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ.....	80
Старовойтова В.М., Бацман О.С. СОЦІАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ.....	82

Потьомкіна А.І.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Костіна В. В.

доктор педагогічних наук, професор,
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З РОЗВИТКУ РЕЗИЛІЄНТНОСТІ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті проаналізовано наукову літературу та обґрунтовано актуальність проблеми здійснення соціально-педагогічної роботи з розвитку резилієнтності підлітків у закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану, розкрито її суть та особливості, наведено модель комплексної соціально-педагогічної роботи з розвитку резилієнтності підлітків у закладі загальної середньої освіти.

Ключові слова: *підлітки, соціально-педагогічна робота, резилієнтність, заклад загальної середньої освіти, модель.*

Potemkina A., Kostina V. Theoretical Aspects of Socio-Pedagogical Work on the Development of Resilience of Teenagers in Institutions of General Secondary Education

Abstract. The article analyzes the scientific literature and substantiates the relevance of the problem of implementing socio-pedagogical work on the development of resilience of teenagers in institutions of general secondary education in the conditions of martial law, reveals its essence and features, provides a model of complex socio-pedagogical work on the development of resilience of teenagers in institutions of general secondary education .

Key words: *teenagers, socio-pedagogical work, resilience, institution of general secondary education, model.*

Постановка проблеми. Військовий стан, що оголошено в Україні більше року назад у зв'язку з загарбницькою військовою агресією, яку виявила Росія проти України, продовжується вже 5 разів поспіль. Усе населення нашої країни протягом тривалого часу перебуває під впливом важкої психотравмуючої ситуації, що зумовлює розвиток у більшості людей, особливо дітей, різноманітних відхилень у здоров'ї. У цих умовах актуальним є пошук шляхів зміцнення особистісних ресурсів населення взагалі та вразливих соціальних груп зокрема, до яких дослідники відносять дітей підліткового віку. Резилієнтність є ключовою особистісною характеристикою, яка опосередковує вплив стресогенних факторів на соматичне та душевне здоров'я, а також на успішність діяльності, тому її розвиток у важких життєвих ситуаціях є особистісним ресурсом, що дозволяє долати складні

обставини життєдіяльності, тому є важливим саме для дітей та молоді як резерву кожної нації та держави.

Згідно з даними МОН станом на 14 листопада 2022 року освітній процес відбувається у 12 924 школах, з яких - 7 764 школи функціонують у традиційному та змішаному форматі; 5 160 - в онлайн-режимі, що на 1 тис. менше, ніж було на початку листопада. У ЗЗСО навчаються 4 млн 31 тис. 537 учнів: очно – 1 013 951; змішано – 1 124 695; дистанційно – 1 892 891 (з них понад 1 млн учнів з Донецької, Запорізької, Луганської, Дніпропетровської, Сумської, Миколаївської, Харківської та Херсонської областей, мешканці яких постійно проживають близько чи в зоні бойових дій) [2]. Одна з найбільш уразливих груп населення в цій ситуації - це підлітки, бо у цьому віці відбуваються суттєві психологічні зміни у розвитку інтелектуальної та емоційної сфер, з'являються нові потреби та можливості, закладаються основи характеру і особистісної системи цінностей. Але останні події в країні негативно впливають на всіх та змушують підлітків відчувати себе більш самотніми істотами у ворожому і загрозливому світі, що може призводити до порушення процесів становлення стресостійкості особистості та формування долаючої поведінки, тому проблема розвитку резиліентності підлітків у закладах загальної середньої освіти є вельми актуальною.

Аналіз досліджень. Аналіз наукової літератури з проблеми розвитку стресостійкості засвідчив, що ці питання були предметом досліджень вітчизняних (В. Костіна[10], О.Купенко[4], Г. Лазос [11], О. Односталко [12] та ін.); та зарубіжних (А. Gershonov [17], Е. Miller-Karas [18, 19], М. Wessells [20] та ін.) дослідників. Узагальнення ідей вищезазначених авторів дозволило визначити, що попри наявність ґрунтовних досліджень з питань теоретичних основ розвитку резиліентності різних соціальних груп в умовах кризових та екстремальних катастрофічних станів проблема розвитку резиліентності дітей та молоді в умовах освітніх установ та спеціалізованих соціальних інституцій залишається малодослідженою та потребує наукового розгляду, особливо зважаючи на важку ситуацію в нашій країні, яка перебуває в умовах воєнного стану. Отже, враховуючі вищезазначене, **метою** дослідження є обґрунтування теоретичних основ та визначення ефективних засобів соціально-педагогічної роботи з розвитку резиліентності підлітків у закладах загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Згідно з Законом «Про загальну середню освіту» [13] освітній процес у закладах загальної середньої освіти спрямовано на виявлення та розвиток здібностей та обдарувань особистості, досягнення результатів навчання, прогресу в розвитку, зокрема формування і застосування відповідних компетентностей, визначених державними стандартами, але зараз, в умовах воєнного стану, особливо гостро постали питання збереження та зміцнення здоров'я дітей та молоді. Тому заклади загальної середньої освіти повинні стати тим безпечним середовищем, яке підтримує і зміцнює психічне здоров'я школярів, впроваджує здоров'язберігаючі, стресостійкі педагогічні технології, створює навколо здоровий освітній простір. Кожний заклад освіти має сприяти зміцненню та розвитку фізичного, психічного, духовного та соціального складників здоров'я, тому процес освіти необхідно будувати на врахуванні інтересів та потреб здобувачів освіти, повазі до їхньої гідності, залученні всіх здобувачів освіти до

пошуку власного особистого життєвого шляху, формуванні та закріпленні у них соціального досвіду, який дозволить зміцнити їхній особистісний потенціал і вміння протистояти новим соціальним викликам, що забезпечить майбутнє України.

Як зазначає Г. Ковальчук, багатий досвід у напрямі розвитку стресостійкості в умовах закладу освіти накопичено в Ізраїлі, що «перебуває в стані війни вже довгий час, за який країна розвинула практики кризового реагування і життєстійкості, в основі яких – подолання травматичних подій і знаходження ресурсу для відновлення», де серед основних елементів розвитку резилієнтності в умовах закладів освіти визначено такі [7]: облаштування укриття в школах (наявність захищеної кімнати, щоб не бігти в укриття; вікна у закладах освіти розташовані вище рівня голів дітей, щоб уламки їх не поранили; навколо шкіл стоять гарні бетонні скульптури, які призначені для того, щоб “ловити” ракети на себе; самі будівлі закладів освіти – це укріплені укриття з потовщеними стінами, тому, при сигналі повітряної тривоги, діти одразу падають на підлогу, затуляють голову руками за протоколом безпеки; частиною повернення та адаптації до занять є пісня, яку учні співають усі разом); навчання вчителів та учнів ефективним моделям реагування на кризові події в умовах війни, та підвищення власної резилієнтності, що здійснюють представники спеціальних підрозділів ізраїльської армії та спеціальних психологічних служб (спрямовано на розвиток лідерів громад, які потім передають свій досвід у найближчому оточенні); ознайомлення зі спеціальними протоколами, які використовують ізраїльтяни, щоб допомогти людям після травматичної події (протокол – «чотири стихії» для регуляції стану стресу та ін.).

У вітчизняній психологічній літературі поняття «резилієнс» перекладають як стресостійкість, життєстійкість, життєздатність, стійкість до травми, емоційна стійкість, що вживаються для позначення ресурсів опанування стресовими і травмуючими подіями, психологічними наслідками травматичного стресу, втрати та інших лих [3]. Останнім часом з'являються публікації, в яких вживається таке значення поняття «резилієнс», як «пружність», зокрема «психологічна пружність» [9]. Разом з тим, у науковому обігу з'явилися еквівалентні поняття «резилієнтність», «резильєнтність», зміст яких дослідники майже ототожнюють.

Досі ще дискутується питання про те, чи є резилієнс рисою або процесом, але існує спільне розуміння, що це поняття описує здатність окремих осіб, сімей і груп успішно функціонувати, адаптуватися і справлятися, незважаючи на психологічні, соціологічні, культурні та/або фізичні негаразди. Дослідниками доведено [5, 11, 12], що резилієнс (як риса і процес) розвивається і виявляється у людей впродовж їхнього розвитку.

Отже, резилієнтність підлітків розглядатимемо як їхню здатність зберігати рівновагу, певну стабільність у складній ситуації життєдіяльності, ефективно розв'язувати не тільки завдання з адаптації до умов, що змінюються, а й завдання власного розвитку, а також здатності протистояти дії стресорів без потрапляння у стани, пов'язані з психічними розладами.

У нашому баченні, соціальний педагог зокрема і педагогічний колектив закладу загальної середньої освіти, мають створити відповідні соціально-

психологічні умови в класах, де навчаються здобувачі загальної середньої освіти, які зменшуватимуть негативний вплив актуального військового конфлікту в Україні на дитину. З іншого боку, школа може виступити фасилітатором продуктивної взаємодії між дитиною, її батьками та іншими соціальними інституціями (соціальними й медичними службами, творчими гуртками, спортивними секціями тощо) і позитивно вплинути на здатність оточення дитини задовольняти її потреби та вирішувати нові проблеми, які виникли внаслідок війни.

Дитячий і підлітковий вік є періодом стрімкого зростання, величезного потенціалу та, з іншого боку, значних ризиків, коли потужний вплив справляють зовнішні фактори. Як зазначають дослідники, з одного боку, психіка дитини в цей період є дуже вразливою, з іншого – має величезні можливості розвитку та формування нових здібностей [20].

Підлітковий вік є першим перехідним періодом від дитинства до зрілості. Якісні зміни, що відбуваються в інтелектуальній та емоційній сферах особистості підлітків (інтенсивний, нерівномірний розвиток і ріст організму, особистісні новоутворення та ін.), породжують новий рівень його самосвідомості, потреби у самоствердженні, рівноправному і довірливому спілкуванні з ровесниками і дорослими. Інтенсивний статевий розвиток зумовлює виникнення статевого потягу і пов'язані з ним переживання й інтереси.

Підлітковий вік - це вік жадібного прагнення до пізнання, вік кипучої енергії, бурхливої активності, ініціативності, спраги діяльності. Аналіз психологічних досліджень засвідчив, що помітного розвитку в цей період набувають вольові риси характеру - наполегливість, рішучість у досягненні мети, вміння долати перешкоди і труднощі. Підліток часто вже сам ставить перед собою мету, сам планує кроки на шляху до її здійснення, але недостатність волі позначається, зокрема, в тому, що проявляючи наполегливість в одному виді діяльності, підліток може не виявляти її в інших видах [13].

Як зазначають дослідники [13,15], підлітковий вік характеризується швидким і нерівномірним ростом і розвитком організму. Нервова система підлітків ще не здатна витримувати сильні, тривалі подразники, тому часто перебуває під їх впливом у стані загальмованості або сильного збудження. Науковці на протязі двох століть досліджували проблему причин зумовленості поведінкових відхилень, що представлено у вигляді кількох теорій [15, с.107-108]: 1) теорія рекапітуляції (розвиток індивіда схематично відтворює та повторює історію людського роду, виявляючись у генетично запрограмованій послідовній зміні спадково зумовлених форм поведінки, почуттів і соціальних інстинктів); найраціональнішими, є методи пасивної педагогіки, оскільки втручання в розвиток підлітка для того, щоб змінити, виправити його, є недоцільними і шкідливими, бо не можна змінити природу (С.Холл); 2) психоаналітична теорія (неминучість у підлітковому періоді внутрішніх і зовнішніх конфліктів є нормою, а випадки безконфліктного розвитку свідчать про різноманітні варіанти патологічного розвитку) (З.Фройд); 3) теорія залежності від соціального оточення (М. Мід, Р.Бенедикт) (походження підліткової кризи пов'язане не із дозріванням організму, а з особливостями соціалізації підлітків, а також певною мірою залежать від вроджених особливостей нервової системи); 4) культурно-історична теорія розвитку психіки і розвитку особистості (головним

джерелом розвитку особистості є соціальне середовище, тому у дослідженні підліткового віку важливо виокремити основне новоутворення у психіці підлітка, з'ясувати соціальну ситуацію його розвитку; суть кризи перехідного віку полягає у перебудові системи взаємодії із соціальним середовищем, виникненнім почуття дорослості, розвитком самосвідомості, ставлення до себе як до дорослої особистості, до своїх нових можливостей і здібностей (Л. Виготський та його школа).

Отже, враховуючи різні теорії, можна стверджувати, що підлітковий вік є важливим періодом соціальних змін у житті та розвитку підлітків, тому важливою є система соціальних відносин, в яких він перебуває в цей час і, що є свідченням особливої важливості системи соціальної підтримки та соціально-виховного впливу, яку має надавати освітнє середовище ЗЗСО.

Поняття «соціально-педагогічна робота» є «різновидом соціально-педагогічної діяльності, що здійснюється в певній соціальній інституції і яка спрямована на точно визначений об'єкт впливу» [1, с. 36]. Соціально-педагогічна робота полягає у здійсненні соціальної допомоги, спрямованої на розв'язання завдань соціального виховання і соціально-педагогічного захисту та набуває все більшого значення у роботі сучасних закладів загальної середньої освіти, як установ, які мають в першу чергу створити для учнів безпечне освітнє та розвивальне середовище. Важливо зауважити, що психологічні особливості розвитку резиліентності підлітків розглядаємо лише в певному соціально-культурному контексті, який забезпечує дитину необхідними ресурсами, у нашому випадку це підтримка батьків і педагогів, а також включеність до соціальних мереж однолітків, а також соціальної роботи з розвитку резиліентності на рівні громади.

Як зазначають науковці, важливе значення для розвитку резиліентності має як внутрішній потенціал особистості так і зовнішні чинники, що покладено в основу сучасного підходу, орієнтованого на пошук ресурсів, на відміну від поширеного донедавна підходу, орієнтованого на травму й ураженість [5]. Дослідники доводять, що використання підходу резилієнс дозволяє змістити акцент з негативного впливу стресової ситуації та травмування на психічний потенціал і спроможність індивіда впоратися з дією стресора і вийти з позитивними наслідками для здоров'я та сформувати здатність до активізації індивідуальних психічних ресурсів і психологічного відновлення, зокрема в особливо критичних умовах.

Згідно з дослідженнями Л. Завацької, соціально-педагогічна модель визначена як модель практики соціальної роботи, орієнтованої на допомогу індивіду або соціальній групі, що потрапили у складну життєву ситуацію, через систему інститутів сім'ю, школу, позашкільні, виховні, реабілітаційні та інші заклади [6].

Отже, спираючись на вітчизняні [5,8,10,12,16] та закордонні [17,18,19,20] дослідження з питань розвитку стресостійкості дітей та молоді, нами розроблено програму соціально-педагогічної роботи з розвитку резиліентності підлітків у ЗЗСО, що передбачає: соціально-виховну роботу з підлітками; просвітницько-інформаційну роботу з педагогами та батьками підлітків; партнерську взаємодію з представниками влади та соціальними інституціями ОТГ, що більш детально представлено на рис. 1.

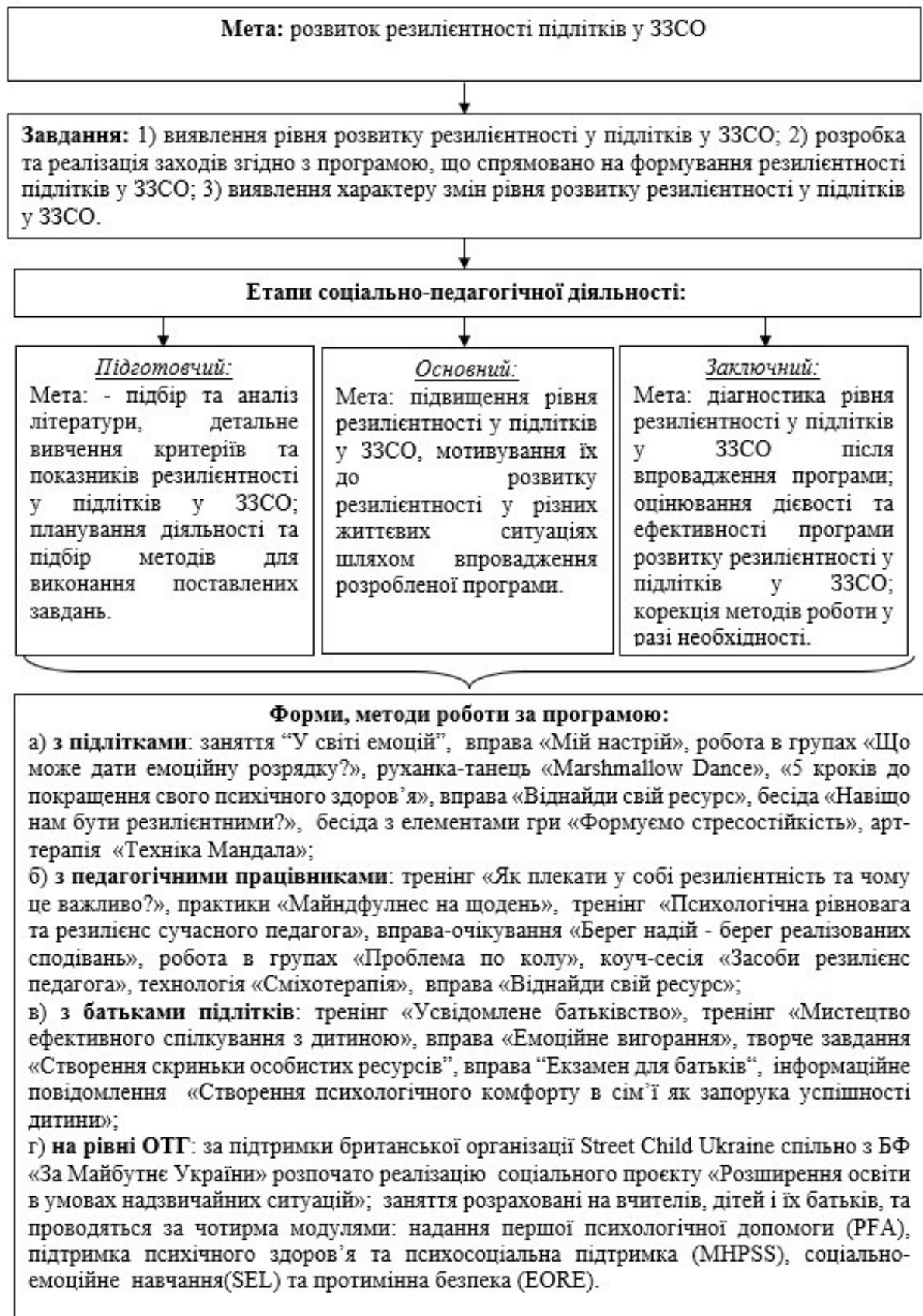

Рис. 1 – Модель соціально-педагогічної роботи з розвитку резилієнтності підлітків у закладі загальної середньої освіти

Висновки та напрями подальших досліджень. Аналіз наукової літератури з питань розвитку резиліентності у дітей та молоді в умовах надзвичайних ситуацій показав, що й нині існує певна неузгодженість у трактуванні цього явища, у визначенні поняття «резиліентність», дослідниками використовуються різні терміни. В результаті аналізу виокремлено фактори, що сприяють формуванню резиліентності у дітей підліткового віку.

Резиліентність визначено як здатність особистості справлятися з різноманітними проблемами чи труднощами, повернення до попереднього стану (який був до виникнення труднощів), рух вперед, набуття особистісного прогресу в подоланні труднощів, та проблем, формування бажання успішного входження до нового етапу життя. Серед ключових характеристик резиліентності підлітків визначено: адаптаційні властивості особистості підлітків; впевненість у власних силах; досвід вдалого вирішення життєвих негараздів та труднощів; емоційна та поведінкова саморегуляція; відповідальність; адекватна самооцінка; достатній рівень розвитку інтелекту; орієнтація на досягнення цілей; навички самоорганізації та планування часу.

Виокремлено ефективні моделі формування резиліентності підлітків у ЗЗСО та їх втілення на різних рівнях: підтримка та турбота про здоров'я дітей та молоді; самоефективність, планування та цілепокладання, зібраність; сприймання проблем як частини життя, уникання катастрофізації, розширення перспективи; співпраця і взаємодія з найближчим соціальним оточенням; формування у педагогічних працівників майстерності та компетентності у питанні формування резиліентності підлітків.

Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка шляхів та засобів підготовки майбутніх соціальних педагогів до ефективного здійснення професійної діяльності з розвитку резиліентності підлітків в умовах ЗЗСО з метою збереження та зміцненню їхнього здоров'я та сприяння процесу успішної соціалізації.

Список використаних джерел:

1. Безпалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи: Монографія. Київ, 2006. 408 с.
2. Більшість українських учнів навчаються в очному або змішаному режимі. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/bilshist-ukrayinskih-uchniv-navchayutsya-v-ochnomu-abo-zmishanomu-rezhimi> (дата звернення: 20.04.2023).
3. Богданов С. О., Залеська О. В., Федорець О. В. та ін. Професійне зростання та емоційна підтримка педагогів: навч. метод. посіб.. Київ : Унів. Вид-во ПУЛЬСАРИ, 2021. 54 с.
4. Гендерні аспекти соціальної стійкості територіальних громад. Аналітичний звіт. / за редакцією О. Купенко. Суми: СумДУ, 2022. 56 с.
5. Гусак Н, Чернобровкіна В., Чернобровкін В. та ін. Психосоціальна підтримка в умовах надзвичайних ситуацій: підхід резилієнс: навчально-методичний посібник. Київ : НАУКМА, 2017. 92 с.

6. Завацька Л.М. Технології професійної діяльності соціального педагога: Навч. посібн.. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2008. 240 с.
7. Ковальчук Г. Який досвід українська освіта може взяти в Ізраїлю: класи-укриття, педагогічний підрозділ армії та “4 стихії” відновлення. *НУШ*. <https://nus.org.ua/articles/yakyj-dosvid-ukrayinska-osvita-mozhe-vzyaty-v-izrayilya-klasy-ukryttya-pedagogichnyj-pidrozdil-armiyi-ta-4-styhiyi-vidnovlennya/> (дата звернення: 20.04.2023).
8. Корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу у дітей дошкільного віку та школярів «Безпечний простір» : навчально-методичний посібник. Київ : НаУКМА, ГЛІФ Медіа, 2017. 208 с.
9. Коробка Л. М. Соціально-психологічна адаптація спільноти до умов і наслідків воєнного конфлікту : теорет. засади дослідження. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2015. 2 (29). стор. 96-103. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/705075/> (дата звернення: 21.04.2023).
10. Костіна В.В. Розвиток резильєнтності фахівців соціальної галузі у роботі з дітьми та молоддю з особливими освітніми потребами в умовах військового стану. *Соціальна робота: виклики сьогодення: Збірник наукових праць за матеріалами XI Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. О. В. Сороки, С. М. Калаур, Г. В. Лещук. Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка. 2022. С.71-75.*
11. Лазос Г. П. Резильєнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. *Актуальні проблеми психології. Том 3.: Консультативна психологія і психотерапія. Вип. 14. Вінниця: ФОР РОГАЛЬСЬКА І. О. 2018. С. 26-64.*
12. Односталко О.С. Ресурси стійкості особистості в умовах складних та нетипових ситуацій життя : дис. ... канд. псих. наук. Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2020. 183 с
13. Підлітковий вік займає важливу фазу в загальному процесі становлення людини як особистості. *Все для дітей: виховання, харчування, лікування*. URL: <https://dityinfo.com/vihovannya-ditini/yak-zrozumiti-pidlitka.html> (дата звернення: 20.04.2023).
14. Про загальну середню освіту: Закон України від. 13.07.2020 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 20.04.2023).
15. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: навч. посібн. 2005. Київ: Академвидав. с.107-108 http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/890/Savchin.pdf (дата звернення: 20.04.2023).
16. Чиханцова О., Гуцол К. Психологічні основи розвитку резильєнтності особистості в період пандемії Covid-19 : практичний посібник / Національна академія педагогічних наук України, Інститут психології імені Г.С. Костюка. Київ, 2022. 128 с.);
17. Gershanov A. Hope Builds Resilience. Israel Trauma Coalition <http://israeltraumacoalition.org/> (date of access: 20.01.2023).
18. Elaine Miller-Karas Building Resilience to Trauma. New York. Routledge. 2015. 234 p. <https://doi.org/10.4324/9780203134115> (date of access:21.01.2023).
19. Trauma Resourse Institute URL: <https://www.traumaresourceinstitute.com> (date of access: 20.01.2023).

20. Wessells, M.G. Children and Armed Conflict: Introduction and Overview. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*. 2016. Vol. 22. Issue 3. P. 198–207. URL: <https://psycnet.apa.org/fulltext/2016-38187-002.html> (access date: 21.04.2023).

Сініченко А.С.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

РОЛЬ ВОЛОНТЕРСТВА У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор М.П. Васильєва

Анотація. У статті проаналізовано суть волонтерства. Підкреслено, що успішність соціальної роботи на сучасному етапі розвитку громадянського суспільства багато в чому залежить від добровільної участі людей в діяльності, пов'язаній із змінами соціальної ситуації. Розглянуто можливості волонтерства і необхідність цієї життєдіяльності у різних сферах життя. Звернено увагу на необхідність активної участі у волонтерській діяльності майбутніх фахівців соціальної сфери для їх гармонійного становлення та усвідомлення професійної реалізації.

Ключові слова: *волонтерство; волонтерська діяльність; соціальна робота; фахівець соціальної сфери; соціальні зміни; соціальна активність.*

Sinichenko A. The Role of Volunteering in Social Work

Abstract. The article analyzes volunteering. It is emphasized that the progress of social work at the present stage of development of civil society largely depends on the voluntary participation of people in activities related to changes in the social situation. The possibilities of volunteering and the need for this life activity in different spheres of life are considered. Pay attention to the need for active participation in volunteer activities of future social workers for their harmonious development and awareness of professional implementation.

Key words: *volunteering; volunteer activities; social work; social specialist; social change; social activity.*

Постановка проблеми. Актуальність досліджуваного питання обумовлена тим фактором, що в сучасних умовах волонтерство є однією з основних форм прояву соціальної активності громадян у всьому світі.

Волонтерська діяльність у різних її проявах є сьогодні ознакою часу. Військові реалії та соціальні наслідки агресії, що породжують гуманітарні проблеми – все це робить волонтерську діяльність дуже затребуваною. У нинішніх реаліях у багатьох людей, особливо у зоні бойових дій, часто виникають складні ситуації, коли комплексна допомога життєво необхідна, і її можуть надати волонтери. Таким чином, волонтерська діяльність носить громадянський характер.